

BARNDOM-UTBILDNING-
SAMHÄLLE

Examensarbete i fördjupningsämnet, Barndom och lärande

15 högskolepoäng, grundnivå

Potträning i förskolan

Potty training in preschool

Elin Dittrich

Examen och poäng (Förskolläraryxamen 210hp)

Datum för slutseminarium (2022-05-25)

Examinator: Elaine Kotte

Handledare: Elisabeth Kring

Förord

Ett stort tack till min handledare Elisabeth Kring, som har gett idéer, nya infallsvinklar och stöttat. Tack till min syster Maria som korrektur läst hela arbetet två gånger. Tack till min familj som varit så stöttande och hjälpt till att få livet runt om kring att fungera när jag skrivit. Jag vill även tacka alla pedagoger som ställt upp på intervjuer utan er hade inte arbetet varit möjligt.

Abstrakt

Syftet med denna studie är att undersöka hur pedagoger på förskolor ser potträning och hur arbetet med potträning går till ute på svenska förskolor. I potträningen involveras flera aktörer, barnen, pedagoger och föräldrar, därför behandlar denna studie även på vilka roller barnen får i potträningens processen. Studien är skapad utifrån intervjuer med pedagoger.

En analys har gjorts med hjälp av begrepp från barndomssociologin och Noddings omsorgsetik. Inom barndomssociologin användes begreppen, det kompetenta barnet, Normer om ålder och aktörskap. Inom Noddings omsorgsetik användes tre principer, modellering, dialog och bekräftelse. Som underlag har semistrukturerade intervjuer gjorts av pedagoger på två förskolor som ligger i olika kommuner. Fem förskollärare och en barnskötare har intervjuats.

En respondent tyckte att det är ett dilemma att bemöta föräldrar i normer om ålder när det gäller potträning. En annan respondent beskrev att normerna på en äldre barns avdelning hjälpte barnen att bli blöjfria. Trygghet beskrevs som viktigt i förhållande till potträning, och om barnen kände sig trygga kommer de själva leda vägen mot blöjfrihet. Hur de strukturella förutsättningarna ser ut på förskolan har i denna studie visat ha betydelse för hur väl pedagoger upplever att potträningen kan genomföras. När barnet gjorde motstånd mot potträning fanns det flera som förespråkade uppmuntran och tid. En respondent förespråkade att ta bort barnets aktörskap i frågan och ta bort blöjan.

Nyckelord: aktörskap, barndomssociologi blöjfri, förskola, kompetenta barnet, Nodding, normer, omsorgsetik, potträning.

Innehållsförteckning

1. Inledning.....	6
2. Syfte och frågeställning	8
2.1. Centrala begrepp.....	8
3. Tidigare forskning.....	9
3.1. Potträning ur ett föräldraperspektiv	9
3.2. Potträning ur medicinforskarens perspektiv.....	10
3.3. Potträning i förskolans kontext	10
3.4. Sammanfattning av tidigare forskning	11
4. Teori.....	13
4.1. Barndomssociologi	13
4.1.1. Det kompetenta barnet.....	13
4.1.2. Normer om ålder.....	14
4.1.3. Aktörskap.....	14
4.2. Omsorgsetik.....	14
4.2.1. Modellering	15
4.2.2. Dialog.....	15
4.2.3. Bekräftelse.....	15
5. Metod	16
5.1. Metodval	16
5.2. Urval	16
5.3. Datainsamling.....	17
5.4. Intervjustruktur	17
5.5. Analysmetod.....	17
5.6. Etiska ställningstaganden	18
5.7. Kritiskt resonemang.....	18
6. Resultat och Analys	20
6.1. Övergripande rutiner och riktlinjer	20
6.2. Normer om potträning	20
6.3. Trygghet.....	22
6.4. Strukturella förutsättningar	23
6.5. Motstånd	25
6.6. Slutsats	26
7. Diskussion.....	28
8. Vidare forskning	31
9. Referenser	32

Appendix 1: Frågor till förskola	34
Appendix 2: Samtycke till medverkan	35

1. Inledning

Omsorg är en av grundstenarna i förskolan ändå har Håkan Löfgren (2016) kommit fram till att omsorg som perspektiv och begrepp har inte getts särskilt stor uppmärksamhet i forskningen. Han menar att studier som gjorts visar att en stark betoning på barnets lärande gjort att omsorg hamnat i bakgrunden. Han har också sett att förskollärare i allt lägre grad uttrycker sig om omsorg och att när de gör det sker det i form av att omsorgen sker som ett lärande, barnen ska lära sig att visa omsorg om varandra (Löfgren, 2016).

Även om omsorg inte fått lika stort fokus i forskningen som undervisning, finns omsorgen i förskolorna och är ett område där det finns utrymme för ytterligare forskning. Denna studie har som avsikt att studera en del av omsorgen som för barnen är en viktig del i deras utveckling, potträning.

I barns potträning involveras barn, föräldrar och pedagoger. I citatet under beskriver dagens råd angående potträning och hur föräldrar uppfattar råden.

I mars 2015 fick alla landets BVC-mottagningar nya riktlinjer att följa vad gäller rådgivning till föräldrar kring potträning. Föräldrar ska numera informeras om potträning senast vid 10-månaderskontrollen av sitt barn och rådet är att börja potträna innan barnet kan gå. Trots dessa nya riktlinjer ges inga konkreta eller heltäckande råd som föräldrar kan följa för att genomföra potträningen. Detta gör att många föräldrar påbörjar potträningen helt utan en plan och trevar sig fram med stor osäkerhetskänsla från ett tillvägagångssätt till ett annat. (Bergensstjerna & Bergensstjerna, s. 1, 2018)

Föräldrar beskrivs i detta citatet uppleva en osäkerhet kring hur de ska genomföra potträningen, vilket även Jansson, Danielsson och Hellström (2008) kommer fram till i sin forskning av hur föräldrar uppfattar att deras barn blivit blöjfria. Det blir då intressant att undersöka hur pedagoger upplever potträningen av barn. Om pedagogerna upplever samma osäkerhet eller ser potträningen på annat sätt.

Hur pedagoger på förskolan upplever potträning återfinns i liten utsträckning i olika texter som avser den svenska kontexten. Potträning är en del av vardagen i förskolan, de flesta pedagoger inom förskolan kommer på ett eller annat sätt i kontakt med potträning i sitt dagliga arbete. Forskningen som finns angående potträning är framför allt gjord från det medicinska hållet men hur potträningen går till ute på de svenska förskolorna saknas i forskningen. Endast en studie, gjord i Belgien har hittats som behandlar pedagogiken kring potträning i förskolans kontext.

I förskolans läroplan Lpfö 18 (Skolverket, 2018) nämns inte potträning utan finns med under termer av omsorg, vilket ger utrymme för tolkning till den som arbetar efter läroplanen.

Potträning finns för närvarande inte heller med i någon av kurserna på förskolläraryrket vid Malmöuniversitet. Likväl är potträning en del av det dagliga arbetet på förskolor. Att gå från blöja till blöjfri är ett stort steg för de flesta barn och gör dem mer självständiga (Van Aggelpoel, De Wachter, Neels, Van Hal, Roelant och Vermandel, 2020). Många barn har redan börjat förskolan när potträningen sker, övergången från blöja till blöjfri kommer på ett eller annat sätt hanteras av både föräldrar och förskola. Potträning kräver samarbete mellan pedagoger och föräldrar i stor utsträckning och kan bli en komplex fråga med många aktörer.

2.Syfte och frågeställning

Denna studie har som syfte att undersöka pedagogernas synsätt och arbetssätt beträffande potträning. Forskningsfrågorna som jag kommer behandla är:

Hur ser pedagoger på förskolan på potträning?

Hur arbetar pedagoger med potträning i förskolans vardag?

Vilken roll tar pedagogerna i barnens potträning och vilken roll får barnen i potträningens processen?

2.1. Centrala begrepp

Potträning - När potträning används i detta arbete avser det att barnet övar på att gå på antingen toaletten eller pottan. Träningens syfte är att barnet ska bli blöjfritt, men potträningen kan ha kommit olika långt, från att barnet bara sitter där en liten stund utan att det kommer något till att barnet nästan uppnått blöjfrihet.

Blöjfri- används i denna studie för ett barn som inte använder blöja dagtid. Huruvida om barnet har blöja på natten har inte varit relevant i denna studie.

Pedagog- används i den här studien som ett samlingsbegrepp för barnskötare och förskollärare.

Föräldrar- har använts i stället för vårdnadshavare. I alla forskningsstudier som använts i denna studie användes ordet föräldrar.

3. Tidigare forskning

Forskningsområdet kring hur normalfungerade barn blir blöjfria är begränsad, den forskning som gjorts är i huvudsak gjord utifrån den medicinska forskningen och inte den pedagogiska. Forskning och artiklar som har ett fokus på barn som har någon typ av psykisk eller fysiskt funktionshinder har valts bort. Den forskning som har valts ut för denna studie syftar till att ge en bild av den forskning som finns angående pottränning av barn.

Nedan har forskningen delats in i tre delar och avslutas med en sammanfattning. Den första delen handlar om forskning där föräldrars uppfattningar om hur deras barn blivit blöjfria har undersökts. Den andra delen är inriktad på den medicinska forskningen som innefattar pottränning. I den tredje och sista delen beskrivs forskning som behandlar pottränning i förskolans kontext.

En gemensam nämnare som finns med i flera studier som handlar om pottränning är att åldern för när barn blir blöjfria har gått upp och att barn i dag är medelåldern för att bli blöjfri vid 31–32 månader (Netto, Paula, Bastos, Gonçalves Soares, Castro, Vale Sousa, Carmo, Miranda, Carvalho Mrad & Bessa Jr, 2021; Jansson, Danielsson och Hellströms, 2008)

3.1. Pottränning ur ett föräldraperspektiv

På förskolan krävs ett nära samarbete mellan pedagoger och föräldrar för att pottränningen ska fungera. Det blir därför intressant för studien att undersöka vad forskningen kommit fram till utifrån intervjuer med föräldrar. Här nedan kommer en studie att presenteras där syftet var att ta reda på hur föräldrar upplevde att deras barn blivit blöjfria. Metoden som användes var intervjuer av ett 20-tal föräldrar. I denna studie utförd av Jansson, Danielsson och Hellström (2008) beskriver de att föräldrarna upplevde att hur barn blir blöjfria inte var uppe för diskussion speciellt ofta med varken förskola, BVC, vänner eller familj. Ämnet upplevdes tabubelagt och privat att tala om. Både föräldrar till barn som blivit blöjfria tidigt eller sent kände en tabu att prata om pottränning och att de önskade sig mer hjälp och vägledning. Dessutom upplevde föräldrar i Jansson, Danielsson och Hellströms (2008) studie att det inte forskats tillräckligt mycket om hur barn blir blöjfria. Sammantaget fanns det en osäkerhet hos föräldrar när och hur pottränningen ska gå till. Forskningen visade också att det kändes viktigt för föräldrarna att ens eget barn blev av med blöja ungefär samtidigt som andra barn i förskolan (Jansson, Danielsson och Hellström 2008). De såg även att beslutet att ta bort blöjan hade oftast att göra med praktiska detaljer, som att föräldrarna var lediga en längre tid och att det var sommar och därför kunde barnet ha mindre kläder. Föräldrarna i samma studie

upplevde också att de var dem som skulle stå för potträningen och att personalen på förskolan inte upplevdes hade tid för det (ibid).

Fler studier har beskrivit att anledningen till att barn har blöja längre idag jämfört med tidigare har att göra med att det är en annan syn på barn idag. Förändringarna är att dagens blöjor är mycket bättre än tidigare, fler barn går på förskola och att föräldrarna har fått bättre ekonomiska förutsättningar (Van Aggelpoel, et.al 2020; Jansson, Danielsson och Hellström 2008).

3.2. Potträning ur medicinforskarens perspektiv

En stor del av forskningen som rör potträning är gjord av läkare, och i dessa studier behandlas varför barn idag använder blöja längre än vad de gjorde på till exempel 1970-talet (Joinson, Heron, Von Gontard, Butler, Emond & Golding, 2009). I forskningarna har de även tittat på vilka risker det för med sig att ha blöja längre.

Carvalho Mrad, da Silva, Lima, Bessa, Netto, Vasconcelos, (2021) har gjort en sammanställning av olika forskningsartiklar som behandlar potträning och har jämfört olika metoder för potträning. De kunde inte se någon evidens på att någon potträningsslag var mer effektiv än den andra. Detta berodde främst på att det var få som använde sig av en och samma metod genom hela potträningsslagprocessen.

Joinson, Heron, Von Gontard, Butler, Emond och Golding (2009) skildrar ett samband med att barn som har inlett sin potträning efter 24 månaders ålder ökar risken för minskad blåskontroll dagtid bland barn i skolåldern jämfört med barn som inledde potträning mellan 15 och 24 månader.

3.3. Potträning i förskolans kontext

En studie gjord av Van Aggelpoel, De Wachter, Neels, Van Hal, Roelant och Vermandel (2020) i Belgien beskriver hur de har använt dagens synsätt på barn och de förutsättningar som finns på förskolan för att prova en metod för att få barn blöjfria. Motivationen till studien var att barn i västvärlden använder blöja allt längre och de ville undersöka huruvida gruppträning av barn på förskola skulle kunna få barn att potträna tidigare. Barnen som var med i studien var mellan 18–30 månader och barnen skulle uppnå två av tre kriterier som de hade satt upp för studien. Kriterierna var:

- Barnet visade att det behövde gå på toaletten

- Barnet hade förmågan att självständig utföra uppgifter och vara stolt över att erövra nya kunskaper

- Barnet hade förmågan att själv kunna ta på och av de kläder som behövs för att kunna gå på toaletten.

Barnen delades in i grupper den ena gruppen ägnade två timmar vid två tillfällen sig åt att sitta på pottan, prata om pottan, läsa böcker och ha dockor på pottan. Barnen blev uppmuntrade att använda pottan och hade en varsin egen potta de fick sätta namn och klistermärken på, de satte barnen regelbundet på potta under dessa tillfällen. Den andra gruppen fortsatte med vanliga rutiner i verksamheten. Det visade sig att den grupp av barn som varit med på två lär tillfällen var till 80 procent blöjfria efter 6 veckor jämfört med kontrollgruppen där 60 procent var torra efter 6 veckor. Medelåldern bland barnen som var med i studien var 24 månader.

Det finns ingen vetenskaplig studie angående hur pedagoger på svenska förskolan ser på potträning men det finns en pilotstudie som behandlar den svenska förskolan. Studien är gjord av Blennow, Engdahl och Saksø (2021) som är specialiserade läkare, organisationerna som står bakom studien arbetar för att tidigarelägga potträning. Studien kom fram till att i många förskolor väntar de in barnets mognad innan de påbörjar potträning av barnet och att förskolepersonal strävar efter vad de bedömer som barnets bästa. Samtidigt som de kom fram till att det saknas kunskap i vad som är barnets bästa när gäller potträning. Författarna menar att det behövs satsningar för att både personal på förskolor och vårdnadshavare ska få bättre kunskap om potträning och att potträningen idag inte sker på vetenskaplig grund (ibid.). Med en vetenskaplig grund syftar deras studie på den forskning som kommer fram till att det finns risker med att ha blöja länge och att förskolan inte gör tillräckligt för att förhindra det. Blennow, Engdahl och Saksø (2021) förespråkar användandet av beprövad erfarenhet eftersom barn historiskt har blivit av med blöjan tidigare.

3.4. Sammanfattning av tidigare forskning

Flera forskare har kommit fram till att barn idag har blöja på sig längre än tidigare generationer. Att barn har blöja längre beror på många faktorer som bättre blöjor, andra levnadsvanor och att synen på barn har förändrats med tiden. Det finns ett par studier om hur föräldrar ser på potträning. Det finns även forskning som tyder på att det finns risker med att senarelägga potträningen. Endast en studie som är skriven av Van Aggelpoel, De Wachter, Neels, Van Hal, Roelant och Vermandels (2020) behandlar potträning i förskolans kontext. Det som inte gick att finna i forskningen var vilka roller pedagoger tar i barnens potträning

och vilken position barnen får i potträningen ute på svenska förskolor samt hur pedagogerna ser på och arbetar med potträning i förskolans vardag.

4. Teori

Materialet som kom fram från intervjuerna analyserades med hjälp av begrepp från två olika forskningsfält, barndomssociologin och Noddings omsorgsetik. Inom barndomssociologin användes begreppen, det kompetenta barnet, normer om ålder och aktörskap. Inom Noddings omsorgsetik användes tre principer, modellering, dialog, och bekräftelse. Detta är tre av fyra principer som finns beskriva i omsorgsetiken som kriterier för att uppnå en bra omsorgsetik. De två forskningsfälten valdes ut för att komplettera varandra, barndomssociologin för att den intresserar sig för samhället och vad det innebär att vara barn i denna tid, på denna plats. Omsorgsetiken valdes för att den ser till individen och hur dess behov ska tillfredsställas.

4.1. Barndomssociologi

Barndomssociologin intresserar sig för vad det innebär att vara barn. Att vara barn har inneburit olika saker genom historien och det är också bundet till platsen barnet befinner sig på. Barndom och sättet att se på barn förändras hela tiden och präglas också av sociala maktrelationer i samhället (Qvortrup, Corsaro och Honig, 2009). Hägglund Quennerstedt och Thelander (2020) beskriver att barndomssociologin riktar uppmärksamheten mot de innebörder och strukturella faktorer som har att göra med den minoritetsställning barndomskategorin har. Barnen är beroende av i vilket samhälle, i vilken kultur och i vilken tid de lever. Förskoleverksamhet, skola, diskussioner om uppfostran konstrueras utifrån kultur och tidspecifika föreställningar om barn och barns värde. Vilket i sin tur påverkar hur förskolläraren utformar pedagogisk verksamhet, hur förskolans mål är utformade, hur förskolan utvärderas och hur pedagogiskt stöd utformas.

4.1.1. Det kompetenta barnet

Hägglund Quennerstedt och Thelander (2020) beskriver att tanken om det kompetenta barnet förekommer inom det barndomssociologiska perspektivet. Barnet är kompetent och en fullbördig människa som oavsett ålder har kunskap och förmåga att agera i de sammanhang där barnet finns. Tanken om det kompetenta barnet skapades i en kritik mot att se barnet som ofärdigt eller som någon som ska bli något. Vuxenvärldens ansvar blir att skapa trygga sociala och fysiska miljöer för barn att utvecklas och lära i (Bergnehr, 2019). Bergnehr (2019) beskriver i en sammanställning att det kan finnas en risk med detta perspektiv att barn beskrivs som för kompetenta och ansvariga och att vuxnas ansvar förminskas.

4.1.2. Normer om ålder

Dolk (2013) menar att många samhällen och institutioner är stark indelade efter ålder, vilket inte minst gäller förskolor och skolor. När det gäller ålder finns det en rad uttalade och outtalade normer för hur till exempel pedagoger och barn får och kan bete sig på förskolan som i sin tur påverkar vad som blir möjligt, begripligt och önskvärt på förskolan (Dolk, 2013).

4.1.3. Aktörskap

Aktörskap kan sammanfattas till barns påverkan och barns inflytande. Barnet är alltid en aktör och aktörskap är något som är medfött (Bergnehr, 2019). Både barn och vuxna påverkar alltid andra och blir själva påverkade. Även om barnet skulle vara passivt i ett hörn påverkar barnet genom att finnas där. Relationen mellan professionell och barn karaktäriseras av förhandling, motstånd och dynamiska maktpositioner där barnet är en aktiv part. Det går aldrig att bortse från maktspekter i relationen mellan barn och vuxen (Bergnehr, 2019).

4.2. Omsorgsetik

Omsorg kan förstås på flera olika sätt, i denna studie används Noddings (2012) definition av omsorg. Noddings (2012) beskriver att omsorgens grund är relationer och att livet själv börjar i en relation, spädbarnet klarar sig inte utan en relation till en vuxen. Omsorgsgivarens uppgift är att se och uppfylla omsorgstagarens behov och för att det ska bli omsorg krävs att den som får omsorgen behöver den och bekräftar den. Om omsorgsgivaren tar fel på vilka behov omsorgstagaren har, misslyckas hen i sin omsorg. Principer och regler för rättvisa hänvisar till generella villkor snarare än det unika hos varje barn eller kontext och är därför inte förenligt med omsorg. För Noddings (2012) är relationen mellan barn och vuxna avgörande för lärande, det kan förstås som att barnet är beroende av den vuxna och därmed sårbart (ibid.). Colnerud (2006) har beskrivit och gett en del kritik till Noddings omsorgsetik. Colnerud (2006) beskriver svårigheten att upprätthålla och fördela omsorgsrelationer till flera barn samtidigt på ett rimligt sätt, och att det här finns en svårighet att agera efter omsorgsetiken.

Nodding (2012) beskriver fyra element som är avgörande för att skapa en bra omsorgsetik relation. Tre av dessa fyra element kommer användas i analysen av det insamlade materialet. Det fjärde elementet som i denna studie valdes bort är praktik då den belyser att barnen ska få möjlighet att visa omsorg om andra vilket inte återfanns i intervjumaterialet för min studie. Här nedan presenteras de andra tre närmare.

4.2.1. Modelling

Vuxna ska vara förebilder för barnet, hur omsorg visas och hur vi ska agera. Barnen lär sig hur vi vuxna gör och det räcker inte att berätta eller läsa böcker om hur vi ska vara mot varandra utan vi vuxna ska visa hur vi ska agera i olika situationer.

4.2.2. Dialog

Vi vuxna ska uppmuntra barn till att delta i dialoger som innefattar omsorg. Den vuxna ska ställa öppna frågor om olika situationer som uppstår i omsorgsrelationer. Dialogen ska leda till fler frågor, fler idéer och ge olika aspekter av ämnet som diskuteras. Det ger en möjlighet att undersöka varför vi gör vissa saker och vilka konsekvenser det får.

4.2.3. Bekräftelse

Omsorgsgivaren ska bekräfta och uppmuntra det bästa i barnet. Bekräftelsen ska leda till att barnet blir en bättre version av sig själv. För att uppnå det krävs tillit och kontinuitet mellan omsorgstagaren och omsorgsgivaren. Denna bekräftelse handlar också om att omsorgsgivaren ska försöka förstå motivet bakom en handling och uppmärksamma det.

5. Metod

Denna studie har med hjälp av semistrukturerade intervjuer, undersökt hur pedagoger på förskolan ser på potträning och hur de arbetar med potträning i förskolans vardag. De som intervjuades var sex pedagoger som arbetar på två förskolor i olika delar av landet. Intervjuerna har transiterats och därefter har materialet kategoriserats i olika teman för att sedan analyserats med hjälp av de begrepp som presenterats i föregående avsnitt.

5.1. Metodval

För att ta reda på hur pedagoger ser på potträning och hur de arbetar med potträning ute på förskolorna har jag i detta arbete använt mig av semistrukturerade intervjuer. Intervjuerna gjordes en och en. Detta metodval styrks av Alvehus (2013) beskrivning av semistrukturerade intervjuer som en metod för forskare som vill bredda sin förståelse kring varför saker och ting ser ut på ett visst sätt. Till skillnad från ett kvantitativt sätt, där enkäter ofta används för att få svar, kunde jag under dessa kvalitativa intervjuer justera mina frågor under intervjuens gång. Justeringen av frågorna breddade förståelsen kring det aktuella ämnet. Enligt Alvehus (2013) utgör intervjuer en viktig del i kvalitativ forskning just för att de ger oss tillgång till andra människors perspektiv och tankar. I analysen av detta material tittade jag närmare på vilka positioner barnen fick i förhållande till potträning utifrån beskrivningarna i intervjuerna.

5.2. Urval

Intervjuerna gjordes på två förskolor där fem förskollärare och en barnskötare intervjuades. Alla intervjupersoner var kvinnor och har jobbat inom yrket mellan fem och fyrtio år. Förskolorna valdes ut för att de har olika förutsättningar och ligger i olika typer av områden med förhoppningen att få in fler synvinklar. Båda är kommunala men ligger i olika delar av Sverige och har olika socioekonomiska förutsättningar. Den ena förskolan ligger i en större stad i mellersta Sverige och kommer i denna studie ha det fiktiva namnet Björnen och avdelningarna som nämns i intervjun fick de fiktiva namnen ägget, fjädern och anden. Från björnen har 4 pedagoger intervjuats som i denna studie kallas pedagog C, D, E och F. Många som bor i området där förskolan ligger i är höginkomsttagare och utbildningsnivån är generellt hög. Enbart några enstaka barn har ett annat modersmål än svenska. På Björnen finns fyra avdelningar och förskolan byggdes år 1978. Den andra förskolan ligger i en mellanstor stad i södra Sverige och fått det fiktiva namnet Ängen. Från Ängen har två pedagoger intervjuats som i denna studie kallas pedagog A och B. Den ligger i ett område med

många hyresrätter och räknas av kommunen som ett socioekonomiskt utsatt område. På förskolan finns flera olika modersmål representerade. På Ängen finns fem avdelningar och lokalerna är byggda år 2019.

5.3. Datainsamling

Intervjuerna gjordes med hjälp av mötesrummet zoom och spelades in med bild och ljud. Inspelningarna transkriberades sedan för att användas i analysen. Det gav också möjligheten att lyssna och se intervjuerna flera gånger för att göra nya upptäckter och mönster i svaren.

5.4. Intervjustruktur

En kvalitativ undersökningsmetod försöker sätta sig in i meningar och innebörder (Alvehus, 2013) och kännetecknas av intentionen att förstå hur människor upplever sig själva och sin omgivning. Avsikten är att komma åt något subjektivt, som bara kan nås i försök sätta sig in i en människas sätta att se på en företeelse. Intervjuerna som gjorts är semistrukturerade med öppna frågor för att ge respondenten större utrymme att påverka innehållet i intervjun. Intervjufrågorna är noggranna övervägda för att de inte skulle kännas som förhör med för många frågor utan vara formulerade för mer produktiva svar som ger en känsla av ett samtal mellan två personer.

5.5. Analysmetod

Intervjuerna var mellan 20–35 minuter långa, efter intervjuerna lyssnade och tittade jag på dem och därefter transkriberades materialet till att en text. Analysmetoden som användes var en tematisk modell (Alvehus, 2013). Materialet färgades in i olika färger efter teman, i dessa teman lyftes sedan det mest intressanta ut och analyserades. De fyra teman som valdes ut som mest intressanta är normer om potträning, trygghet, strukturella förutsättningar och motstånd. Dessa val gjordes med tanken om att lyfta fram bredden i materialet.

Metoden som använts för att analysera materialet har varit olika teoretiska begrepp inom två forskningsområden barndomssociologin och Noddings omsorgsetik. Inom barndomssociologin användes begreppen, det kompetenta barnet, Normer om ålder och aktörskap. Inom Noddings omsorgsetik användes de fyra principerna modellering, dialog, praktik och bekräftelse. Dessa begrepp finns närmare beskrivet i teorikapitlet.

5.6. Etiska ställningstaganden

Alla som deltog i denna studie fick skriva på en samtyckesblankett. I utformningen av samtyckesblanketten och studiens forskningsetiska ställningstaganden har Vetenskapsrådets (2002) principer gällande de fyra huvudkraven, informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitets kravet och nyttjandekravet följts.

Informationskravet har följts genom att alla deltagare i den här studie informerats om syftet, tänkt genomförande och villkor för deltagande. Informanterna har blivit informerade om att de när som helst kan avbryta sitt deltagande och att uppgifter det lämnat endast är till denna studie. Samtyckeskravet har följts genom att deltagarna själva har valt om de vill delta.

Konfidentialitets kravet innebär att alla deltagare i undersökningen skall ges konfidentialitet (Vetenskapsrådet 2002). Detta har följts genom att deltagarnas personuppgifter har förvarats så att obehöriga inte kan ta del utav dem. Det insamlade materialet och personuppgifterna har lagrats på ett USB minne som endast jag som genomför denna studie har tillgång till.

Nyttjande kravet har genomförts genom att uppgifter som samlats in genom denna studie från informanterna enbart får användas till denna studie och inte till andra forskningsändamål eller syften.

5.7. Kritiskt resonemang

Intervjuer gjorts på två förskolor och totalt sex pedagoger har intervjuats. Detta är ett begränsat underlag och perspektiv kan vara orepresenterade. Semistrukturerade kvalitativa intervjuer har gjorts, fördelen är möjligheten till att fördjupa resonemangen med följdfrågor och respondenten kan till viss del styra samtalet åt ett håll. Däremot blir de stor variation i svaren och det blir inte möjligt att helt ställa ett svar mot ett annat. Intervjuerna skedde digitalt via zoom, hade de kunnat ske på plats på förskolan hade jag kunnat få en egen bild av hur det ser ut på förskolorna och intervjuerna hade kunnat kännas mer som ett möte mellan två personer.

Coronapandemin och dess reaktioner gjorde att det var lättare att hålla intervjuerna digitalt. Fördelen med zoom var att jag kunde se intervjuerna i efterhand och därmed upptäcka fler detaljer av intervjuerna. När intervjuer analyserades analyseras vad pedagoger sa att de gör, inte vad de verkligen gör. För att undersöka förskolepersonals inställning och syn på potträning hade kompletterande observationer för att få en bredare bild kunnat göras. Dock valdes det bort med tanke på att observationer kring toalettbesök hos barn kan bli svårt att få samtycke till samt att det kan vara olämpligt ur integritetsynpunkt. Potträning sker under olika

långa tidsförlopp tiden som fanns till förfogande för denna undersökning gjorde det svårt att använda observationer.

Forskningsunderlag för potträning i förskolans kontext är begränsat, däremot finns det mycket forskning om hur pedagoger förhåller sig till barn vilket har använts i denna studie. Om ett större forskningsunderlag om potträning i förskolan hade funnits hade denna studie blivit mer tillförlitlig.

6.Resultat och Analys

Först kommer en sammanfattning av övergripande fakta från de frågor som inledde i intervjun, detta för att få en bild av hur det ser ut på förskolorna. Därefter kommer analys av utvalda citat från intervjuerna. Citaten är analyserade med hjälp av de begrepp som finns beskrivna i teoriavsnittet. Analysen är uppdelad i olika teman som jag har valt att kalla normer om potträning, trygghet, strukturella förutsättningar och motstånd. Det finns teman som går in i varandra och citat som skulle kunna passa in under flera av temana.

6.1. Övergripande rutiner och riktlinjer

På Ängens förskola fanns inga gemensamma riktlinjer för hur de skulle gå till väga för att få barnen blöjfria utan det som uppgavs var att de gjorde en individuell bedömning av varje barn. Vid blöjbyte fick möjligheten att sitta på toaletten om de ville. På denna förskola användes inte pottor eftersom de inte hade tillräckliga hygienutrymmen för att göra rent dem. Barnen blev enligt respondenterna blöjfria i snitt vid 3 till 3,5 års ålder men spannet var 2 till 4,5 år.

På Björnens förskola fanns inga riktlinjer för hur de skulle gå till väga för att barnen skulle bli blöjfria. Däremot fanns det fasta rutiner som alla på förskolan följde där barnen sattes på pottan, efter de kommit in, efter vila och efter måltider. Denna rutin gjordes även på de barn som hade blöja. På Björnens förskola kunde potta användas. Barnen blev enligt respondenterna blöjfria i snitt vid 2,5 års ålder och att spannet var 1,5 till 4 år.

Respondenterna uppgav från båda förskolorna att de fått sin kunskap om potträning genom erfarenhet i arbetet. Ingen av dem hade haft någon utbildning om potträning eller läst om potträning i sin utbildning. Ingen av respondenterna uppgav att de hade haft något tema med barnen om potträning eller kroppens funktioner i förhållande till potträning på förskolan.

Nedan är analysen indelad i fyra teman, normer om potträning, trygghet, strukturella förutsättningar och motstånd. Dessa teman är inte helt avgränsade från varandra utan går in i varandra och det finns citat som skulle kunna passa under flera olika teman.

6.2. Normer om potträning

Det som sker i förskolan är oftast styrd av någon form av norm. Beträffande potträning har denna studie fått syn på normer gällande ålder på barn och när de förväntas klara av att bli blöjfria.

En respondent på förskolan Ängen beskriver när ett barn är redo att sluta med blöja på det här sättet:

Bara för att man är 2,5 år eller att man fyllt 3 år så betyder ju inte det att man är blöjtorr utan det får ta sin lilla tid. (Pedagog A)

I detta citat säger respondenten att bara för att barnet är i den åldern flest blir av med blöja betyder det inte att detta barn är helt redo. Respondenten pekar på att det är en outtalad norm att bli av med blöja när barnet är 2,5 till 3 år, att fokus ska i stället vara på individen som kan behöva sin tid att bli blöjfri. Omsorgsetikens grund är relationen mellan omsorgsgivaren och omsorgstagaren. Respondenten lyfter i detta citat fram att varje barn har sin egen väg mot blöjfrihet som får ta sin tid. Detta är i linje med omsorgsetikens tankar om att det inte går att förena generella villkor med omsorg eftersom syftet med omsorgen är att lyfta fram barnets behov (Nodding, 2012). Citatet ovan belyser också att det är en outtalad norm att bli av med blöja i åldern 2,5–3 år respondenten fortsätter med att beskriva svårigheten att arbeta utanför normen:

Man kan jobba för det men man kan inte bara bestämma att nu blir mitt barn blöjtorr så enkelt är det inte, det kan vara ett dilemma att möta föräldrarna i det. (pedagog A)

Här belyser respondenten att det finns en tredje part i potträningen, som pedagoger måste ha ett tätt samarbete med. Det kan bli ett dilemma i att möta föräldrar när barnet kommer upp i åldern när det är norm att bli av med blöja (Dolk, 2013). Barnet och pedagogen får en annan press på sig från föräldern att potträningen ska fungera. Om vi återigen tittar på omsorgsetiken som fokuserar på relationen mellan omsorgsgivaren (pedagogen) och omsorgstagaren (barnet) kan det vara svårt att bekräfta barnet i stunden och samtidigt arbeta efter föräldrars olika normer om när potträningen ska ske.

En respondent på förskolan Björnen beskriver normer på den avdelningen hon arbetar på detta sätt:

På fjädern och ägget då är det blöja, för det är liksom det är där. Sen kommer de upp till oss på anden, vi hade två små som började nu efter två dagar sen satt de på toaletten. Nu har vi sista lilla och nu sitter även hon på toaletten. Det är nått tick tick tick man kommer upp på storbarn. Man sover inte man sitter inte på potta, man har inte blöja och inte napp. Det där hänger ihop och det går jättefort när de kommer upp till oss. (pedagog F)

På denna förskola liksom många andra är barnen indelade efter ålder. Tidigare i intervjun har respondenten uppgett att de kommer till avdelningen Anden när de är mellan 2,5–3 år.

Respondenten beskriver att det finns en rad normer för hur barnen betar sig på avdelningen Anden och att det i sin tur påverkar dem som kommer in nya till gruppen. Detta i likhet med den beskrivning Dolk (2013) gör av normer om ålder där det finns en rad uttalade och

outtalade normer för hur till exempel pedagoger och barn får och kan bete sig på förskolan. Detta påverkar i sin tur vad som blir möjligt, begripligt och önskvärt på förskolan. I citatet ovan beskrivs potträning som något barn lär sig i och med att normerna runt barnet förändras.

6.3. Trygghet

Flera respondenter beskrev vikten av trygghet. Detta avsitt belyser just trygghet, men även nästa avsitt som handlar om strukturella förutsättningar belyser till stor del trygghet men om hur lokalerna påverkar tryggheten.

En av respondenterna som fick frågan vad hon gör om ett barn inte vill gå på toaletten svarade på det här sättet:

Skapa förtroende så den känner sig trygg att det kan ha och göra med att den inte vill. Att det inte har och göra med pottan eller toaletten som föremål att det handlar om att den inte känner sig trygg i sammanhanget. Där tänker jag att det är jätteviktigt att man skapar förtroende, och att man gör det tillsammans. Att man verkligen och går med och lägger sitt engagemang i det, att man går ner på knä och att man pratar om hur det är. Kanske visar med en docka. Förtroende är det viktigaste. (pedagog C)

Trygghet och förtroende beskrivs i detta citat som grunden för att barnet ska vilja gå på toaletten och att respondenten skulle börja med att skapa trygghet om barnet inte vill. Beskrivningen respondenten gör går att koppla till omsorgsetiken. Tryggheten kommer från att pedagogen och barnet gör det tillsammans, i relationen mellan omsorgsgivaren och omsorgstagaren. Respondenten beskriver vidare att hon som omsorgsgivare gör det genom att lägga sitt engagemang i potträningen. Engagemang kan kopplas till bekräftelse som är en av aspekterna av omsorgsetiken, detta för att hjälpa barnet att få fram den bästa versionen av sig själv (Nodding, 2012). För att förstå hur just detta barn fungerar i ett visst sammanhang, blir det nödvändigt att lägga sitt engagemang i barnet och situationen. Respondenten fortsätter med att beskriva vilken metod som skulle användas, att gå ner på knä och prata om hur det är. Dessa metoder går att koppla till omsorgsetikens dialog, där öppna frågor ska ställas och dialogen ska leda till fler aspekter av ett område (Nodding, 2012). Respondenten uppger också att hon kanske skulle visa med en docka, detta kan vara en variant av modellering, att den vuxna berättar hur barnet ska göra eller handla räcker inte utan omsorgsgivaren ska även vara en förebild i hur vi ska agera (Nodding, 2012). Alternativet att visa med sin egen kropp som pedagog i toaletsituationer skulle kunna ses som problematiskt, här föreslår respondenten ett annat alternativ nämligen att visa med en docka.

Citatet ovan kan också kopplas till tanken om det kompetenta barnet. Vuxenvärldens ansvar i förhållande till barnet är att skapa trygga sociala och fysiska miljöer (Bergnehr, 2019). Och

det är det som Pedagog C beskriver i detta citat, hur hon skulle göra för att miljön kring toaletten skulle kännas trygg. Barnet är kompetent och kommer att leda vägen fram mot blöjfrihet bara hen känner sig trygg.

En annan respondent berättar:

De får välja om de vill ha öppen eller stängd dörr, det är viktigt att de känner sig trygga. (Pedagog D)

Barnet får själv göra val kring hur huruvida dörren ska vara öppen eller stängd. Detta kan kopplas till att respondenten vill att barnet ska känna sig som en aktiv aktör. När barnet får makten att bestämma själv i vissa frågor känner hen sig tryggare. Inom barnens aktörskap finns ändå ramar för vad barnet kan påverka och dessa ramar har pedagogen makt över (Bergnehr, 2019). Hade barnet känt sin trygg i till exempel ett konstruktionsrum på förskolan, är det ytterst tveksamt utifrån många aspekter om barnet fått lov att ta med sig en potta till konstruktionsrummet för att utföra sina behov där.

6.4. Strukturella förutsättningar

På förskolan Ängen återkom de två respondenterna till lokalernas utformning i sina svar. Lokalerna beskrevs som ett hinder för att skapa ett lugn som respondenterna beskrev som bärande för att få till en bra potträning.

En respondent beskriver fördelarna med de lokaler de hade innan som var moduler.

De kunde sitta och läsa, det var en lugn situation, de kändes tryggt för dem. Den situationen har vi tyvärr inte idag, det känns tragiskt. (pedagog B)

Respondenten beskriver hur det var det i de lokaler de hade innan de flyttade i nuvarande lokaler. Det beskrivs att ett lugn krävs kring toaletsituationerna för att barnen ska känna sig trygga. Det barndomssociologiska perspektivet om det kompetenta barnet kan kopplas till detta citat, där de vuxnas ansvar är att skapa trygga psykiska och fysiska förutsättningar (Bergnehr, 2019). Här upplever inte respondenten att dessa trygga förutsättningar kan skapas, vilket bidrar frustration hos respondenten.

Från ett omsorgsetiskt perspektiv kan ovanstående citat kopplas till begreppet det sårbara barnet. Barnet är sårbart på det sättet att den behöver samspelet med den vuxna för att lära sig (Noddings, 2012). Som vi ser i detta citat är även den vuxna sårbar i detta sammanhang, sårbar för att förutsättningarna är sådana att pedagogen inte kan skapa det samspel som behövs för lärande.

En annan respondenten från förskolan Ängen beskriver hur nuvarande lokaler som de flyttade in i hösten 2019.

Nu är vi 60 barn som ska dela på fyra toaletter. Där kan man själv räkna ut stressmomentet, det blir mer som löpande band. Vi har en kvart mellan varje barngrupp som ska in, det är det vi kan få ihop rutinemässigt och organisatoriskt. Strukturen på lokaler är inte anpassade för de yngre barnen. (pedagog A)

I detta citat uppenbarar sig de svårigheter som Colnerud (2003) beskriver med Noddigs omsorgsetik att upprätthålla och fördela omsorgsrelationer till flera barn samtidigt på ett rimligt sätt. Tidspresen som respondenten beskriver gör att det blir svårt att bekräfta varje enskilt barn i den situationen.

Dessa lokaler är byggda år 2019 och säger något om vår tid och hur vårt samhälle ser på barn och barndom. Lokalerna som respondenterna beskriver är anpassade för att även kunna användas som skola. Fokuset blir på det lärande skolan erbjuder och inte på det lilla barnet. När lokalerna utformas med tanken om att de också ska kunna användas som skola verkar pedagogerna uppleva att de gick miste om något på vägen, nämligen tryggheten i uppdelade avdelningar och lugnet det gav.

På förskolan Björnen var svaren på frågan om lokalernas utformning varit ganska kortfattade, här är ett av dem. Innan har respondenten berättat att de får lov att ha potta men att de föredrar att de använder toaletten.

Vi har två toaletter på 22 barn, en liten i hallen och en toalett som angränsar till ett tvättrum. På den där ute är det lite lugnare så det är en sak man kan tänka på. (Pedagog D)

I detta citat ger inte intrycket av att lokalerna är någon stor fråga i förhållande till pottråning, intrycket blir att allt fungerar och att det därmed inte blir någon stor fråga. Denna förskola har sina toaletter angränsande till avdelningen och ett kapprum som de inte delar med någon annan avdelning och därför blir en förlängd del av avdelningen. Denna utformning verkar i denna intervju skapa ett fokus på andra delar av verksamheten. Björnens förskola är byggd år 1978 och lokalernas utformning har inte ändrats sen dess, ur ett barndomssociologiskt perspektiv var det andra idéer om barn och barndom som var aktuella och som därmed påverkade hur förskolan utformades. Utifrån beskrivningen i detta citat pekar på att det 1978 fanns ett större fokus på det lilla barnet och att denna förskola byggdes för att endast fungera som förskola.

6.5. Motstånd

Alla respondenter fick frågan vad de skulle göra om de fick ett motstånd från ett barn som är tre år trots att vårdnadshavares önskan är att börja med potträning. I just denna fråga var det störst variation i svaren. Här är ett av dem:

Då skulle jag ändå be dem att lägga hit en trave kalsonger eller trosor för jag upplever att ibland är det lättare här, här blir det någon slags gruppsytryck och det är en rutinsituation, och protesterna brukar inte vara lika stora här som hemma. Och vi kan nog ta fighten lite bättre än mamma och pappa. Så jag skulle säga att då provar vi här, man kan ju aldrig tvinga ett barn att gå på potta. Men förhoppningsvis kan vi kicka igång det så man kommer över den där tröskeln. (Pedagog F)

Omsorgsetikens grundtanke om att det är omsorgsgivarens uppgift att se och uppfylla omsorgstagarens behov och att omsorgstagaren ska bekräfta handlingen för att den ska bli omsorg uppfylls inte i denna beskrivning. Respondenten ser ett behov men barnet upplever inte att detta är ett behov. I detta citat tar de vuxna besluten och har den största makten, barnets aktörskap får stå åt sidan för vad de vuxna anser som bäst. Respondenten beskriver att personalen på förskolan kan ta ”fighten” lite bättre än föräldrarna. Bergnehr (2019) beskriver att relationen mellan professionell och barn karaktäriseras av förhandling, motstånd och dynamiska maktpositioner vilket tydligt görs i detta citat. Detta kan också tolkas som att pedagogerna har en annan maktposition gentemot barnet än vad föräldrarna har. Barns aktörskap kommer också med en gräns, för denna respondent verkar barns aktörskap upphöra när barnet är tre år och föräldrarna har uttryckt sin önskan om potträning. Denna typ av potträning görs i samråd med föräldrar men inte barnet som berörs. Barnets aktörskap har nått sin gräns och tas ifrån barnet. Detta kan också ses från normer om ålder, eftersom det inte är säkert att förskolläraren hade tagit bort barnets aktörskap helt om det gällde ett barn i en annan ålder.

En annan respondent berättar hur hon gjort i ett fall där ett barn gjorde motstånd.

Då har vi valt att ta det barnet sist och att man har dörren öppen att man tar sin tid och pratar. Och verkligen uppmuntrar när det går bra. Att det blir en positiv upplevelse. (Pedagog C)

Detta sätt att handskas med motstånd är i kontrast till föregående citat. Här syns tydliga kopplingar till omsorgsetiken, att pedagogen ska stanna upp se barnet och försöka förstå vad som behövs för att hen ska känna sig trygg. Två element för att uppnå en förståelse av barnet är i detta citat tid, prata och uppmuntra. Dialog är ett element inom omsorgsetiken där den vuxna ska ställa frågor som uppstår i omsorgsrelationer, frågorna ska vara öppna och ge barnet en inblick i varför vi gör som vi gör och vilka konsekvenser det får (Nodding, 2012).

Ett annat ord som respondenten säger är uppmuntran, det kan kopplas till omsorgsetikens bekräftelse. Där omsorgsgivaren ska bekräfta och uppmuntra det bästa i barnet, denna bekräftelse ska leda till att barnet blir en bättre version av sig själv (Nodding, 2012).

Citatet ovan går också att koppla till aktörskap. Här får barnet ett större spelrum att själva agera och berätta hur hen tänker kring situationen. Maktaspekterna finns alltid i relationen mellan barn och vuxna men här har inte den vuxna hela makten.

Citatet under belyser att i vissa situationer kan vara svårt att hantera på ett önskvärt sätt.

Men det är ju ett dilemma att byta blöja på ett barn som inte vill, det måste man ju göra tillslut. (pedagog B)

Potträning går att skjuta upp till en annan dag men inte blöjbyte. För trots att respondenten har fört en dialog, bekräftat, modellerat, gett barnet ett aktörutrymme kan ett barn ändå vara motvilligt. Detta citat kan också belysas i förhållande till aktörskap, barnet får lov att vara en aktiv aktör inom vissa ramar, dessa ramar kan anpassas lite men inte helt tas bort.

6.6. Slutsats

Normer styr på något sätt allt vi gör, när det gäller potträning var det framför allt normer om ålder som var mest framträdande. En respondent beskrev en svårighet att bemöta föräldrar i normer om ålder, när respondenten inte ansåg att barnet var helt redo att ta bort blöjan. En respondent beskrev att normerna på ett äldre barns avdelning hjälpte barnen att bli blöjfria.

Trygghet berörde de flesta respondenter. Trygghet beskrevs som viktigt i förhållande till potträning, kände sig barnet sig trygg så kommer de själva leda vägen mot blöjfrihet. Flera av respondenterna beskrev i formuleringar om trygghet att deras roll var att skapa denna trygghet runt barnet. Barnets roll blir den aktiva aktören.

Strukturella förutsättningar var en faktor som respondenter på förskolan Ängen såg som avgörande för hur bra potträningen gick att genomföra i förskolan. På förskolan Björnen var inte lokalerna något som fick stort fokus, detta tolkas som att det berodde på att dessa lokaler fungerade bra i förhållande till potträning. Lokalerna är utformade under olika tidsepoker och har influerats av olika syn på barn och barndom, detta verkar ha betydelse för hur väl respondenterna upplever att de kan skapa förutsättningar för att barnen ska bli blöjfria.

I frågan om hur respondenterna skulle agera när ett barn gör motstånd mot potträning gav störst variation i svaren. Flera respondenter förespråkade uppmuntran och tid när ett barn inte ville pottränas. En respondent angav att barnets aktörskap skulle tas bort i frågan och bara ta

bort blöja även om barnet inte ville efter de fyllt 3 år. I detta fall beskrev pedagogen att hennes roll var att ta aktörskapet en period för att barnet ska bli blöjfri. En annan respondent belyste att barnen i vissa frågor kan barnen inte ha speciellt mycket aktörskap, de måste byta blöja även om de inte vill.

7. Diskussion

I kommande del av studien kommer materialet från analysen diskuteras i förhållande till tidigare forskning. Analysen och den tidigare forskningen diskuteras även gentemot studiens syfte och frågeställningar.

Normer styr på något sätt allt vi gör, när det gäller potträning var det framför allt normer om ålder som kom fram tydligast i min studie. En del respondenter tyckte det var svårt att bemöta föräldrar i dessa normer om ålder. Speciellt när respondenten inte såg att barnet var helt redo att ta bort blöjan. Jansson, Danielsson och Hellström (2008) har gjort en studie om hur barn blir blöjfria i Sverige, studien är gjord utifrån intervjuer av föräldrar. De såg att det var viktigt för föräldrarna att barnen blev blöjfria ungefär samtidigt som andra barn på förskolan (ibid.). I min studie beskrev en respondent att det kan bli ett dilemma att se till barnet och inte normen som finns kring den ålder barnet befinner sig i. Anledningen till att detta dilemma infinner sig kan bero på denna önskan från föräldrar att deras barn ska bli blöjfria ungefär samtidigt som andra barn på förskolan såsom Jansson, Danielsson och Hellström (2008) beskriver.

En respondent beskrev att normerna på en äldre barns avdelning hjälpte barnen att bli blöjfria. Normer styr alltid oss människor och vilka normer som råder kring potträning ser ut att ha betydelse för barns potträning. Van Aggelpoel, (et.al 2020) menar att en av orsakerna till att barn har blöja längre idag än tidigare beror på att synen på barn har förändrats. Min Studie bekräftar att synen på barn kan ha betydelse för när barnet blir blöjfritt. Detta genom att normerna ändrades när barnet kom upp till äldre barns avdelningen och därmed också synen på vad barnet klarar av. Vilket i sin tur gjorde att barnen blev blöjfria.

Trygghet berörde de flesta respondenter. Trygghet beskrevs som viktigt i förhållande till potträning och kände sig barnen trygga kommer de själva leda vägen mot blöjfrihet.

Respondenterna skapade tryggheten genom att ge barnen aktörskap och individanpassa potträningen. Alla respondenter uppgav att de inte hade några generella riktlinjer kopplade till potträning utan att de anpassade sig efter barn de hade i barngruppen för tillfället.

Forskningen som finns angående potträning bekräftar att de inte finns någon grund till riktlinjer, de har inte kunnat hitta en metod som var mer effektiv än någon annan. Carvalho Mrad, da Silva, Lima, Bessa, Netto, Vasconcelos, (2021) har gjort en sammanställning av en del av forskningsartiklar om potträningmetoder. De kunde inte se någon evidens på att någon av de metoderna som var framtagna var mer effektiv än den andra, en av anledningarna till det var att flera blandade metoder eller bytte potträningmetod. Deras studie i likhet med denna studie tyder på att metoderna anpassades efter barnet. Min studie visar på att det inte heller

finns belägg för att ha några generella riktlinjer för hur potträningen ska genomföras. Potträningmetoder innehåller dessutom principer eller regler att förhålla sig till, vilket inte kan förenas med Noddings (2012) omsorgsetik. Nodding förespråkar att omsorgsgivaren ser till den unika individen och kontexten barnet befinner sig i. Däremot tyder Van Aggelpoel, De Wachter, Neels, Van Hal, Roelant och Vermandel (2020) studie på att det finns potential att ha potträning som en planerad undervisning. I deras studie utvecklade de metoder på en förskola för att undersöka om detta kunde hjälpa barnen i potträningssprocessen. De hade två lär tillfällen där fokus låg på att prata om pottan och göra olika aktiviteter med temat potträning. De barn som varit med vid dessa lär tillfällen var efter 6 veckor blöjfria i 20 procent högre utsträckning än de barn som var med i kontrollgruppen (Van Aggelpoel, De Wachter, Neels, Van Hal, Roelant och Vermandel, 2020). Att ha planerad undervisning kring temat potträning var inget som återfanns i denna studie, de två förskolor som intervjuades fick frågan om de haft ett tema kring potträning eller toaletsituationer och jag fick svaret att de hade de inte.

Strukturella förutsättningar var en faktor som respondenter på förskolan Ängen såg som viktigt för hur väl potträningen gick att genomföra i förskolan. På förskolan Björnen var inte lokalerna något som fick fokus, detta tolkas som att det berodde på att dessa lokaler fungerade i förhållande till potträning. Flera forskningsstudier har beskrivit att anledningen till att barn har blöja längre idag jämfört med tidigare har att göra med att det är en annan syn på barn idag, att dagens blöjor är bättre än tidigare generationers, fler barn går på förskola och att föräldrarna har fått bättre ekonomiska förutsättningar (Van Aggelpoel, et.al 2020; Jansson, Danielsson och Hellström 2008). Denna studie visar också på att strukturen på lokalerna kan ha påverkan på hur trygga barnen känner sig med att påbörja potträningssprocessen. På förskolan Ängen beskrev de två respondenterna att toalettbesöken blev som löpande band och att det fanns en tidspress. Det blir därför svårt att arbeta efter Noddings (2012) omsorgsetik som bygger omsorgsgivares bekräftelse av barnet som individ när toalettbesöken är under tidspress. Barndomssociologins intresse ligger i att undersöka vad de innebär att vara barn (Qvortrup, Corsaro och Honig, red. 2009). Respondenterna från Ängen ger en dyster bild av hur nya förskolor byggs i vår tid och vart fokuset ligger, enligt respondenternas beskrivning är det för att lokalerna även ska kunna användas till skola. Detta skulle kunna tolkas som att barndomen är något flyktigt och lokalerna ska kunna fylla flera behov. Lokalerna på de olika förskolorna är utformade under olika tidsepoker och har influerats av olika syn på barn och barndom, i denna studie upplevde respondenterna att det hade betydelse för hur väl de kunde genomföra potträningen.

I frågan om hur respondenterna skulle agera när ett barn gör motstånd mot potträning gav störst variation i svaren. De fanns flera som förespråkade uppmuntran och tid när ett barn inte ville potträna. En respondent angav att hon skulle ta bort barnet aktörskap i frågan och bara ta bort blöja även om barnet inte ville det efter den fyllt 3 år och att pedagogerna på förskolan att ta ”fighten” bättre än föräldrarna. Respondenten menar att pedagogen ska ta bort barnets aktörskap tillfälligt för att de senare ska få ett större aktörskap än innan. Tillvägagångssättet kan kännas tveksamt i detta uttalande men när barnet har blivit blöjfritt blir barnet också mer självständigt och får där med ett större aktörskap än innan. Jansson, Danielsson och Hellströms (2008) beskriver i sin studie att det fanns det en osäkerhet hos föräldrar när och hur potträningen ska gå till och att de önskade sig mer hjälp och vägledning. Även Bergenstjerna och Bergenstjerna, (2018) beskriver föräldrars osäkerhet i förhållande till hur de ska gå till väga i potträningen. Är föräldrarna osäkra på hur potträningen ska gå till så kan det vara en av anledningarna till att de inte vill ta någon ”fight” som en respondent beskriver i mitt arbete. Är föräldrarna osäkra på hur de ska gå till väga är det mindre troligt att de går emot barnets önskan.

Blennow, Engdahl & Saksø (2021) beskriver i sin studie att förskolor väntar in barnets mognad innan de påbörjar potträning av barnet och att förskolepersonal strävar efter vad de bedömer som barnets bästa. Samtidigt som de anser att det saknas kunskap i vad som är barnets bästa när gäller potträning. De menar att det behövs satsningar för att både personal på förskolor och vårdnadshavare ska få bättre kunskap om potträning och att potträningen idag inte sker på vetenskaplig grund (Blennow, Engdahl & Saksø, 2021). Med vetenskaplig grund syftar deras studie på den forskning som kommer fram till att det finns risker med att ha blöja länge och att förskolan inte gör tillräckligt för att förhindra det. Deras studie använder sig av ganska håra ordalag som att förskolan inte arbetar med en vetenskaplig grund angående potträning, men de vänder sig bara till delar av den vetenskap som finns, den medicinska. I denna studie har kommit fram till att förskolan använder sig av omsorgsetik, när det gäller potträningen, vilket är en vetenskaplig grund.

8. Vidare forskning

I denna studie har endast pedagoger på förskolan intervjuats, med andra respondenter kan ett annat resultat framträda. I potträningen finns som denna studie pekat på flera aktörer. Vilka resultat skulle vi kunna se om det i stället var barnen eller föräldrarna som var respondenter? Och vad skulle vi kunna få syn på om observationer gjordes? Detta skulle vara intressant att undersöka i ytterligare forskning.

Denna studie har fått indikation på att lokalernas utformning kan ha betydelse för hur trygga barnen känner sig vid toalettsituationer och att det kan påverka när barn blir blöjfria. I Sverige har vi förskolor som är byggda på olika vis under olika tidsepoker, det skulle vara intressant att undersöka flera förskolor som är byggda under olika epoker och jämföra hur lokalerna upplevs i förhållande till potträning. Detta skulle kunna vara inspiration till utformandet av framtidens förskolor.

9.Referenser

- Alvehus, Johan (2013). *Skriva uppsats med kvalitativ metod: en handbok*. Stockholm: Liber
- Bergenstjerna, Sofia & Bergenstjerna, Michael (2018). Informationsblad till förskolan. Blöjfri.se, 2015–2018, <http://docplayer.se/99150249-Informationenblad-till-forskolan.html>
- Bergnehr, Disa (2019). *Barnperspektiv, barns perspektiv och barns aktörskap – en begreppsdiskussion*. Nordisk tidskrift for pedagogikk og kritikk Volum 5, 2019, s. 49–61
- Blennow Margareta, Engdahl Ingrid & Saksø Therése (2021). *Blöj fria barn – förskolans roll: En pilotstudie bland förskolepersonal*. OMEP, <https://svenskaenures.se/files/2021%20Bl%C3%B6j fria%20barn%20final.pdf>
- Colnerud, Gunnel (2006). *Nel Noddings och omsorgsetiken*. Utbildning och demokrati 2006, vol 15, nr 1, 33–41
- Dolk, Klara (2013). *Bångstyriga barn: makt, normer och delaktighet i förskolan*. Diss. Stockholm: Stockholms universitet, 2013
- Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning* (2002). Stockholm: Vetenskapsrådet, https://www.vr.se/download/18.68c009f71769c7698a41df/1610103120390/Forskningsetiska_principer_VR_2002.pdf 38
- Håkan Löfgren (2015). *A noisy silence about care: Swedish preschool teachers' talk about documentation* Linköping University Post Print
- Hägglund, Solveig, Quennerstedt, Ann & Thelander, Nina (2013). *Barns och ungas rättigheter i utbildning*. 1. uppl. Malmö: Gleerup
- Jansson Ulla-Britt, Danielson Ella & Hellström Anna-Lena (2008). *Parents' experiences of their children achieving bladder control*, *Journal of pediatric nursing*, 23(6), pp 471-478
- Jansson Ulla-Britt, Danielson Ella & Hellström Anna-Lena (2008). *Parents' experiences of their children achieving bladder control*, *Journal of pediatric nursing*, 23(6), pp 471-478
- Joinson Carol, Heron Jon, von Gontard Alexander, Butler Ursula, Golding Jean (2009). *A Prospective Study of Age at Initiation of Toilet Training and Subsequent Daytime Bladder Control in School-Age Children*. *Journal of developmental and behavioral pediatrics*, 30 (5), 385–393. DOI: 10.1097/DBP.0b013e3181ba0e77

Jose Murillo B. Netto, Juliane Cristine de Paula, Cassandra Ribeiro Bastos , Daniela Gonçalves Soares, Nathália Cristina Toledo de Castro, Katia Kalianne do Vale Sousa, Ademar Vasconcellos do Carmo, Ricelly Lignani de Miranda, Flávia Cristina de Carvalho Mrad, José de Bessa Jr. (2021). *Personal and familial factors associated with toilet training*. Int Braz J Urol. 2021; 47: 169-77

Nodding Nel (2012). *The language of care ethics*. Knowledge Quest, American Library Association

Qvortrup, Jens, Corsaro, William A. & Honig, Michael-Sebastian (red.) (2009). *The Palgrave handbook of childhood studies*. Houndmills, Basingstoke, Hampshire: Palgrave Macmillan

Skolverket (2018). *Läroplan för förskolan: Lpfö 18*. Stockholm: Skolverket.

<https://www.skolverket.se/download/18.6bfaca41169863e6a65d5aa/1553968116077/pdf4001.pdf>

Van Aggelpoel Tinne, De Wachter Stefan, Neels Hedwig, Van Hal Guid, Roelant Ella & Vermandel Alexandra (2020). *Implementing a new method of group toilet training in daycare centres: a cluster randomised controlled trial*, European Journal of Pediatrics (2021) 180:1393–1401

Appendix 1: Frågor till förskola

Vilken roll har du? Barnskötare, rektor, förskollärare eller annat.

Hur länge har du arbetat på förskola? 0-5år 5-10år 10+år

Vilka åldrar finns i din barngrupp? 1-3år 1-2år 3-5år 1-5år

Vilka faktorer gör att du börjar potträna ett barn?

Ett barn är 3år, föräldrarna har uttryckt att de vill börja potträna hemma men får stort motstånd från barnet, inte håller på förskolan vill barnet försöka gå på pottan eller toaletten hur tacklar ni denna situationen?

Har förskolan några gemensamma riktlinjer vad gäller potträning av barn på er förskola?

Finns det skriftliga rutiner? Rutin sätter ni barn på potta/toalett?

De fem barn som senast blev av med blöja på din avdelning vilken ålder hade de?

Spelar årstiden roll för när det är dags att potträna.

Händer det att ni sätter på blöja ifall att när ni tex går ut på barn som i övrigt är utan blöja?

Finns det något du skulle vilja ändra på vad gäller potträning på din förskola?

Appendix 2: Samtycke till medverkan

LÄRANDE OCH SAMHÄLLE
BARNDOM-UTBILDNING-SAMHÄLLE

2021-09-20

På förskollärarytbildningen vid Malmö universitet skriver studenterna ett examensarbete på sjunde terminen. I detta arbete ingår att göra en egen vetenskaplig studie, utifrån en fråga som kommit att engagera studenterna under utbildningens gång. Till studien samlas ofta material in vid förskolor, i form av t.ex. intervjuer och observationer. Examensarbetet motsvarar 15 högskolepoäng, och utförs under totalt 10 veckor. När examensarbetet blivit godkänt publiceras det i Malmö universitets databas DIVA (<http://mau.diva-portal.org/smash/search.jsf?language=s&dswid=4868>)

Samtycke till medverkan i studentprojekt

Jag heter Elin Dittrich och går sjunde terminen på förskollärarytprogrammet på Malmö universitet. I januari 2022 är jag färdig förskollärare.

Jag håller på att göra ett examensarbete som kommer att handla om hur det går till när ett barn blir blöjfrött på förskolan. Fokus kommer vara hur samarbetet går till mellan förskola, barn och föräldrar i denna övergång. Jag kommer undersöka detta genom att göra intervjuer med personal på förskola. Intervjuerna kommer ske genom zoom och spelas in och i efterhand analyseras och finnas med i examensarbetet. Personuppgifter så som namn och ålder kommer finnas med i det insamlade materialet. Denna inspelning kommer att sparas på min dator och inte läggas upp digitalt och de enda som kommer ha tillgång till det är jag eller mot begäran min handledare och examinator från Malmö universitet. Materialet kommer att raderas ett halvår efter att examenarbetet är klart och godkänt.

Arbetet med examensarbetet kommer ske i enlighet med Vetenskapsrådets forskningsetiska principer, här, som finns att läsa i sin helhet här <https://www.vr.se/analys/rapporter/vara-rapporter/2017-08-29-god-forskningssed.html> några av hållpunkterna är bl.a:

- Medverkan baseras på samtycke och detta samtycke kan när som helst återkallas. Varje deltagare har alltså rätt att avbryta sin medverkan när som helst, utan några negativa konsekvenser.
- Deltagarna kommer att avidentifieras i det färdiga arbetet.
- Materialet kommer enbart att användas för aktuell studie och kommer att förstöras när denna är examinerad.

Kontaktuppgifter

Mail elin.dittrich@gmail.com

Telefonnummer 0762472101

Ansvarig handledare på Malmö universitet:

Josefin Hägglund

Josefin.hagglund@sh.se

Kursansvarig på Malmö universitet:

Sara Berglund

Sara.berglund@mau.se

Kontaktuppgifter Malmö universitet:

www.mah.se

040-665 70 00

Information om Malmö universitets behandling av personuppgifter

Personuppgiftsansvarig	Malmö universitet
Dataskyddsbud	dataskyddsbud@mau.se
Typ av personuppgifter	Namn, anteckning av lärandesituation, bild och/eller filmklipp samt ditt samtycke till att Malmö universitet behandlar dessa personuppgifter.
Ändamål med behandlingen	För att möjliggöra undervisnings- och examinationssituationer i förskolemiljö för studenter vid Malmö universitets förskolläraryt utbildning.
Rättslig grund för behandling	Ditt samtycke.
Mottagare	Personuppgifterna kommer endast användas i utbildningssyfte inom ramen för Förskollärarytprogrammet vid Malmö universitet och kommer inte att spridas vidare till någon annan mottagare.
Lagringstid	Malmö universitet kommer spara dina personuppgifter så länge de behövs för ovan angivet ändamål eller till dess att du återkallar ditt samtycke. Efter genomförd kurs/program kommer personuppgifterna att raderas. Malmö universitet kan dock i vissa fall bli skyldiga att arkivera och spara personuppgifter enligt Arkivlagen och Riksarkivets föreskrifter.
Dina rättigheter	Du har rätt att kontakta Malmö universitet för att 1) få information om vilka uppgifter Malmö universitet har om dig och 2) begära rättelse av dina uppgifter. Vidare, och under de förutsättningar som närmare anges i dataskyddslagstiftningen, har du rätt att 3) begära radering av dina uppgifter, 4) begära en överföring av dina uppgifter (dataportabilitet), eller 5) begära att Malmö universitet begränsar behandlingen av dina uppgifter. När Malmö universitet behandlar personuppgifter med stöd av ditt samtycke, har du rätt att när som helst återkalla ditt samtycke genom skriftligt meddelande till Malmö universitet. Du har rätt att inge klagomål om Malmö universitets behandling av dina personuppgifter genom att kontakta Datainspektionen, Box 8114, 104 20 Stockholm.

Samtycke

Härmed samtycker jag till att medverka i ovan beskrivna studentprojekt, samt bekräftar att jag har tagit del av informationen om Malmö universitets behandling av personuppgifter.

Namn:

Namnförtydligande:

Dagens datum: